

*Odpoveď banskobystrického biskupa Štefana Moysesa
„V záležitosti hornoviedieckych prositeľov na útoky maďarského časopisu
Sürgöny a najmä L. Mácsaya“.*

Uverejnili PbV, roč. II, č. 18 zo 4. marca 1862 (slovenský text), maďarský text v Sürgöny, roč. II, č. 42 z 20. februára 1862.

Bývalý poslanec uhorského snemu za novobanský volebný okres Lukáč Mácsay ml. uverejnil svoje poznámky na okraj viedenskej slovenskej deputácie v časopise Sürgöny a vyslovil, že žiadosti obsiahnuté v Memorande odovzdanom deputáciou cisárovi 12. decembra 1861 nie sú žiadosťami slovenského ľudu. Vo svojej odpovedi biskup Moyses bráni seba i celú viedenskú slovenskú deputáciu proti Mácsayovým útokom a polemizuje s Mácsayom o roku 1848 a o právach zemanov. Viedenský prosbopis nebol namierený proti celistvosti Uhorska. Slováci by stačili uhradiť výdavky spojené s existenciou Okolia. Bráni sa proti obvineniu, že usiluje o arcibiskupstvo a bráni Bacha.

Pod náslovom „Poznamenania na predlohu niekoľko hornoviedieckych prositeľov“ v „Sürgönyu“¹ nedávno uverejnený rad článkov ma zase ponúka, obrátiť sa ku ctenej redakcii tohože časopisu s tou dôvernou prosbou, aby tieto moje riadky uverejniť ráčila.

Vôbec úplne za to mám, že p. Lukáč Mácsay² so svojimi v spomenutých článkoch rozvinutými náhľadami sa opozdil. Nie len že nemaďarské obyvateľstvo vlasti našej, zosobna ale Slováci, nakoľko sa ľudu svojho pridŕžajú, nikdy za svoje neuznávali to stanovisko, ktoré „Poznamenania“ zaujali; ale ho i bratia Maďari, chváfa Bohu, už teraz zanechali. Prehovorili orgány poľahných národností, prehovoril menovite vo svojich novejších čísloch „Sürgöny“,³ prehovoril snem krajinský, a prehovoril i panovník.⁴

¹ Uverejnené v Sürgöny, roč. II, č. 21–23 zo dňa 26., 28. a 29. januára 1862 pod názvom *Észrevételek a néhány felsővidéki tót kérvényező feltejerésére.*

² Pozri pozn. 1 pri dok. č. 71.

³ Pozri poznámku 1.

⁴ Myslí sa tu na rokovanie o národnostnej otázke aj o otázke ústavného usporiadania vzťahu Uhorska k Viedni a na kráľovu odpoveď na adresu uhorského snemu, ktoré boli štylizované v takom zmysle, že sa kládol v nich dôraz na obnovu stavu z roku 1848.

Štátoprávna otázka tak veľkých záujmov a velikánskej výslednosti pre vlast našu sotva sa dá tou naivnou lekciovou dokončiť, ktorú p. Mácsay slovenskému ľudu drží; prečo i ct. redakcia slušne za dobre uznala poznamenaním v 22. čísle zaznačeným prepiaty zápal pôvodca „Poznamenaní“ mierniť.⁵

Dokonale sa zrovnávam s p. Mácsaym v tom, — „že pod korunou Sv. Štefana len jeden *politický* národ byť môže; že pred 1848 rozdielu kmenového (népfaj szerinti)⁶ rozdielu nebolo; že slovenský zemän to isté právo mal, ktoré mal zemän maďarský, naproti tomu slovenský sedliak tak robotoval, ako maďarský“. Ale či z toho nenasleduje to, že i teraz, jestli len našu pred 1848 starodávnou ústavu o jej podstatu pripravíť nechceme, potrebné je, aby ten politický jeden národ, národy krajiny našej spoločne tvorili?

P. Mácsay je tak šťastný, že uskutočnenie tohoto neodbytného postulatumu už jestvovať vidí; ale veru milióny Nemaďarov nemajú tak bystrého zraku.

Čo osoží týmto slobodomyslný duch zákonov z r. 1848, keď požívania slobody výlučne na upotrebenie maďarskej reči obmedzuje; Nemaďarov ale jako takých z neho vytvára? — Nuž ale nech sa tito učia po maďarsky! veď sa učia a radi sa učia; ale za jedno nie každý má príležitosti, času, a potom opierajúc sa o dedičnú svoju ústavu to požadujú Nemaďari, aby jakože pred 1848 kmenového rozdielu vo vlasti nebolo, i po 1848 tak ostalo. Ináče pekne ďakujeme za 1848 slobodu. Pred tým rokom totiž, ako i sám p. Mácsay uznáva, „zemän slovenský práve to isté právo mal, ktoré maďarský“. Akože v skutku mnohé tisíce počítujúcim maďarsky naskrze neznajúcim slovenským, romanským, srbským, ruským zemänom od sto a sto rokov nikto v pochybnosť neuvádzal ich v krajine našej najvznešenejšiu výsadu znamenajúce právo len preto, že maďarsky neznali. S právom zemänským ale podstatne bolo spojené vplývanie na verejné záležitosti. Práve to samé požadujú i teraz Nemaďari, jako takí; a preto sú oproti dedičnej našej ústave naskrze nie neverní.

„Nuž a či sú nie hodní poľutovania nemaďarské národy vlasti našej, že svoju ubohú národnosť nevyrovnanej slobode z r. 1848. obetovať nechcú?“ Ony sú toho presvedčenia, že naskrze nie.

I v Tureckej tým potešujú kresťanov, že sa hneď a hneď slobodnými stanú, kade-náhle, zatajac kríž, Mahomeda za veľkého proroka uznajú. Ináče ostanú ďauri, psi. Ale ubohá raja kríž predca nezatají, a ani storočného utrpenia sa nehrozí tak, ako zatajenia svojej viery.

Tak sa pridžza nekonečná väčšina nemaďarských národov vo vlasti našej, svojej po predkoch zdedenej národnosti, s tým jediným rozdielom, že neočakáva od maďarského ľudu, že tento jako ľud kresťanský dľa príkladu Turkov, na surovú hmotnú silu sa bude chcieť oprieť — čo by i mohol — oproti tým, ktorí s ním za osem storočí rovnoprávni boli, ponevác „pred 1848. vo vlasti našej kmenového rozdielu nebolo“. — Epochu tvoriacu výpoveď Pavla Nagya,⁷ že v páde potreby národnosti i slobodu obetovať nádobno — vo vlasti našej nie len Maďari držia za svoju.

P. Mácsay síce hovorí, že „vo vlasti našej k vyhoveniu jazykových nárokov rozličných kmenov, zo štátneho stanoviska iné pole sa neponúka, ani ho niet, neželi cirkev

⁵ Podľa prirodzenosti tu možno rozumieť len vyššie úrady, vzájomné úradovanie právomocností (stolice, mestské magistráty) a styk s krajinskými úradmi. Úradný jazyk obcí, ako aj jazyk styku s ľuďom a vôbec jazyk podaní a vybavení slobodne voliteľné.

⁶ Podľa kmeňovej príslušnosti.

⁷ Ide o prejav poslanca Šopronskej stolice na bratislavskom sneme roku 1807.

a škola a v správe ústroje s ľudom bezprostredne sa týkajúce, t. j. obce“. Hovorí ďalej, že „rozičné zápisnice vzdelanosti reči netvorja; môžu byť znakmi moci, ale reč ani na najmenší stupeň vzdelanosti nepovyšujú. Vzdelávanie reči má, vraj iné požadovky t. j. vedecké ústavy, spolky, znalcov“. A naposledy takto vyvoláva: „či v Uhorskej krajine jest takého zákona, ktorýby vedecké vzdelávanie ktoréhokoľvek jazyka zabraňoval alebo prekážal?“

Nuž prečtože sa p. Mácsay neuspokojí i z ohľadu jazyka maďarského výlučne s poľom cirkve a školy a ústrojom bezprostredne s ľudom stýkajúcich? Či sa snáď p. Mácsay nazdá, že k. pr. i ten zákon, ktorý k prospechu maďarského divadla nie len na maďarské národy vlasti našej, ale i na Chorvatov daň vyhodil, vskutku na tomto poli sa zrodil? — Nespytujem sa to preto, jako by som bratom Maďarom ich divadlo závidel; lebo veď viac čisto maďarských ústavov podľa sil svojich napomáham; ani preto, jakoby som reč maďarskú na to práve spomenuté pole vytisnúť chcel; lež račej nie len jej užívanie u Maďarov v každom ohľade za správne, ale i povýšenie jej na uprednostenie krajinské za slušné držím. Ale sa spytujem, ponevác národ maďarský je jedným z národov vlasti našej, a ponevác tento národ toľko pekných, silami krajinskými založených alebo aspoň pestovaných ústavov už má, kdeže sú podobné ústavy pre druhé národy, menovite pre národ slovenský? alebo naproti tomu či nie je pravda, že kadenáhle čo len o skromnom slovenskom čítacom spolku reč povstane, hneď sa ozýva obviňovania z panslavizmu, hneď začne proti nemu účinkovať agitácia, a síce i s opotrebením úradného postavenia? — Ale keď veci tak stoja, čo tajiť nemožno — jako že môže ešte kto hovoriť o rovnoprávnosti rozličných kmenov vo vlasti našej? A jestli i podľa tvrdenia p. Mácsayho pred 1848 vo vlasti našej rozdielu dľa kmenov nebolo, nemaloby ho byť ani teraz, jestli len ináče na kocku postaviť nechceme najsilnejšiu kotvu ústavy našej, nepretrzenosť práva.

Ani to nestojí, „že úradné protokoly jazyk ani na najmenší stupeň vzdelanosti nepovyšujú“. Lebo jako každé spôsobilé užívanie, tak i zhotovenie protokolov vzdelávanie jazyka nášho napomáha. A potom nie len z jediného ohľadu vzdelávania jazyka požadujú Nemaďari vedenie protokolov v ich reči, ale hlavne z toho prirodzeného práva, ktoré každý na verejné záležitosti vplyv majúci jednotlivec má pri uhodnovernení protokolov na týchto uhodnovernenie: či protokol naozaj to obsahuje, čo sa alebo zo strany jednotlivcov povedalo, alebo skrze väčšinu uzavrelo? Jakože toto prirodzené právo môže použiť k. pr. čisto slovenská právomocnosť z ohľadu na protokol v maďarskom jazyku zhotovený? Keď ale p. Mácsay udáva, že takej ani niet, ponevác „majetnejšie a vzdelanejšie oddiely tých — nemaďarských — území sú tiež maďarské, alebo aspoň maďarskej reči prednosť dávajú“ — tedy ja na to odpovedám, že a) jeden dva tucty ľudí nie sú celá stolica; b) dajednú reč ak tak lámať neznamená ju tak znať, žeby človek ju s dobrým výsledkom užívať mohol pri pojednávaní verejných záležitostí; jestli p. Mácsay na „majetnejšie a vzdelanejšie oddiely“ toľký ohľad bere, že myslí, že mu pri pojednávaní obecných záležitostí na prirodzené uprávnenie ľudu ani obzrieť sa netreba, nechže sa ani s rovnovercami svojími nevystavuje tak veľmi s tými „najkrajnejšími demokratickými základami“, na ktorých zákony z r. 1848 spočívajú.

Jestliže dejepis dosvedčuje, „že od storočia najvernejším priateľom bol Maďarom slovenský ľud“, z toho sa len to môže odvodzovať, že Slovák tým väčšie právo má slušné nakladanie požadovať od tých, ktorí v mene ľudu maďarského účinkujú. Takým ale pomenovať sa nemôže pokračovanie, ktoré je namierené na to, aby ľud slovenský o jeho národnú osobnosť pripravilo. Lebo jakože maďarskému národu pri tom všetkom,

že „pod korunou sv. Štefana len jeden *politický* národ jestvovať môže; a tento národy Uhorskej krajiny spoločne tvoria“, ani pred, ani po r. 1848 po práve odprieť sa nemohla jeho vlastná a od iných národov vlasti našej rozdielna národnosť; ba tú by Maďari úplným právom ešte i vtedy podržali, jestliby, jako sa kedysi i s nimi, i s inými národami stalo, neustáľac sa na istom území, polsveta pochodili: právo to isté platí i o Slovákoch; ponevác v tomto ohľadu „kmenového rozdielu niet“. Toto právo slovenského ľudu oslabiť nemôže tá okolnosť, že sa spoločná naša vlasť po maďarsky „*Magyar országom*“ volá — práve tak, akože právo maďarského ľudu neoslabila tá skutočnosť, že vlasť naša za osem storočí v reči diplomatickej zákonadajnej nie „*Magyarországom*“ ale za prvých časov kráľovstva *Pannoniou*, pozdejšie ale *Hungariou*, teda menom slovenského pôvodu — menovalo.

A keď potom ľud slovenský toto svoje neodcudziteľné právo po loyálnych cestách bráni; keď vo svojej vlastnej vlasti, ktorej najstarším občanom je, nechce sa dať považovať za prístehovalca na jakúsi milosť utisnutého; preto práve tak nemožno ľud slovenský zo zrady vlasti obviňiť, ako že ani ľud maďarský toho obvinenia nezaslúži preto, že svoje práva po loyálnych cestách bráni.

Že ale „v novejších časiach *slovenskí prositelia*“ potvárajú ľud slovenský; že je Maďarovi nepriateľom, že v Maďara krajine za nič inšieho považovať nemôže neželi za svojho potlačiteľa; slovom, že s Maďarom spolu nazívať nechce a s ním spolu nazívať nemôže“; to všetko síce od slova do slova p. Mácsay napísal, povedať môžu snáď i iní jemu podobní Slováci; ale to „slovenskí prositelia“ tým menej tvrdiť môžu, čím živšie to cíťa, že tie nešťastné, v novejšom čase do módy prišlé dedičnej našej ústavy literu tak dobre, jako i ducha zapierajúce experimentácie, ktorých kulminácia r. 1848 vlast našu do krajného nebezpečenstva uvrhla, práve tak, ba i vo väčšej miere sa i na ujmu ubohého maďarského ľudu diali, neželi ľudu nemaďarských kmeňov. Čiže nepadlo, či nepotrailo údov rodiny svojej, svoj majetok i mnoho statočných Maďarov?, naproti tomu ale by veľmi ťažko bolo prstom ukázať tých čo skutočne vyhrali.

Ale či ozaj Slováci po loyálnych cestách chodia? s dobrým svedomím môžem povedať, že áno. Ako že v širšej vlasti tejto niet nábožnejšieho ľudu nad Slováka, tak ani loyálnejšieho niet; tieto dve vlastnosti sú podmienkou jedna druhej.

Behom minulého roku dva razy vystúpili Slováci: v T. S. Martine a vo Viedni. O loyálnosti sv. martinského zhromaždenia nemôže pochybovať nikto, kto pomyslí, že bolo cestou časopisov popredku oznámené, že sa na ňom tisíce jednotlivcov všetkých možných stavov zúčastnili, a to nie len v prítomnosti dvoch p. veľkých županov, ale i pri jich nadchnutom súcitu so Slovákami; že zhromaždenie to prosbu svoju šlechetnou úprimnosťou zhotovenú kroz formálne vyslanstvo krajinskému snemu doručilo, prirodzená vec, že tým cieľom, aby v tomto zmyslu utvoriť sa majúci návrh zákona — si diis placuisset⁸ — panovníkovi k potvrdeniu preložený bol. Loyálnejšie od tohoto pokračovania sotva sa dá predstaviť.

Ale kto zná, že ani pred r. 1848 nič nového nebolo, že poddaní uhorskej koruny cestou štátneho ministerstva najvyšší výsluch hľadali; kto uváži ďalej, že naše krajinské zákony nasrke nie sú proti tomu, žeby záležitosti naše v štátnej najvyššej rade pojednávali sa, ale len to požadujú, aby v tejto rade mužovia uhorskí nechýbovali — ktorému postulatumu až po dnešný deň sa vyhovel — z ktorej príčiny i kráľovské reskripty nášmu snemu krajinskému poslať sa majúce, v poradách štátneho ministerstva pojednávali sa; kto naposledy do ohľadu vezme, že i „viedenskí prositelia vo Viedni

⁸ Keby to bolo rozhodnutie, prianie bohov.

len nášho kráľa hľadali, ktorý ich, dobre znajúc prostredkujúce ústroje, najmilostivejšie prijať ráčil: — ten ani v pokračovaní „viedenských prositeľov“ nič neloyálneho ne-nájde, ba naproti tomu vyznal mu treba, že prositelia túto svoje prosby na tom mieste predniesli, „z ktorého — podľa výpovede jedného veľmi zaslužného vlastenca — appelláta je nemožná, a prospech jedine očakávať sa dá“.

Viedenská prosba naskrze nebola namierená proti celistvosti krajiny; lebo prositelia ani osobitného kráľa, ani snem krajinský, ani kanceláriu, ani námestnú radu pre národ slovenský nehľadali; municipálne postavenie slovenského Okolia ale práve tak, ba ešte lepšie dá sa zrovnáť s celistvosťou krajiny, jako municipálnosť pol sta stolíc, a práve toľko slob. kráľovských miest.

Keď je ľud slovenský z veľkej časti aj chudobný, ale zato nikto druhý neplatí zaň výdavky správy verejnej. Výdavky slovenského Okolia ale by tým ľahšie uvládal, čím jasnejšie je, že by toto slovenské Okolie nič inšie nebolo len väčšia stolica, a o tom pochyby niet, že správa dajednej stolice, *ceteris paribus*⁹ tým lacnejšia je, čím je väčšia, ľudnatejšia sama stolica. Takmer v celej krajine roztratené jednotlivé slovenské obce by nebolo treba do Okolia slovenského zahrnúť. Po zabezpečení národných práv pre národ slovenský jako i pre iné početnejšie kmeny vlasti našej skrze osobitné Okolie, by z ohľadu na jednotlivé roztratené osady ľahký expediens podala zásada spravdlivej vzájemnosti, len nech bude všade dobrá vôľa. Ale o tejto veľmi dobrej vlastnosti ťažko je slovenskému ľudu presvedčiť sa, kým sa proti nemu také prostriedky upotrebujú, jako k. pr. protesty proti memorandumu sv. Martinskému, o ktorých povahe by škoda bolo reči sporiť.

Na to tvrdenie p. Mácsayho, že „viedenski prositelia *vyslanstvom* sa menujú, a toto pomenovania si pláne arrogujú“,¹⁰ nemám čo povedať, ponevác p. M. sám sa odvoláva na môj minulého decembra v „Sürgönyu“ uverejnený článok.¹¹

Nakoľko ďalej p. Mácsay viedenských prositeľov z *hľadania sebeckých záujmov* obviňuje, o ich *dobrej vôli a úmyslu pochybuje, hľadania úradov* na oči vyhadzuje, jako i to, že ukazované pridŕžanie sa ku svojej materskej reči k *vykorešteniu svojich sebeckých úmyslov upotrebujú a ho v nedostatku jakejkoľvek inej cnosti za stupeň k dosiahnutiu súkromných záujmov upotrebiť sa usilujú*, toto vyjavenie zdvorilosti p. Mácsayho len to, dosvedčuje, že navita de ventis,¹² aký zmysel môže mať z ohľadu na p. Mácsayho.

Že z týchto kategórií, ktorými p. Mácsay viedenských prositeľov obsypal, on mne, jako vodcovi ozaj hodnú porciu udelil, samó sebou sa rozumie. Ale okrem toho mi ešte z osobna dve veci na oči vyhodil.

Predne, že som z výboru sláv. tekovskej stolice vystal, a síce na toľko, že „z verejnej mienky ani jeden jediný hlas sa za mňa neozval“.¹³

Na to odpovedám, že toto tvrdenie p. Mácsayho je nepravdivé, ponevác v menoslove „v zhromaždení sl. tekovskej stolice dňa 21. decem. 1860 držanom vyvoleného *stoličného zastupiteľského výboru*“ je i môj úradník,¹⁴ je i moje meno, čo komukoľvek

⁹ Ostatné časti.

¹⁰ Obzvlášť si privlastňujú.

¹¹ Roč. 1861, č. 297 zo dňa 28. decembra 1861. Slovensky PbV, roč. I, č. 83 z 31. decembra 1861.

¹² Biskup Št. Moyses bol virilným členom Tekovskej stolice z titulu, že sídlil v Hronskom Sv. Kríži (dnes Žiar nad Hronom).

¹³ O lodníkovi a vetroch.

¹⁴ Biskup Št. Moyses sa dal zastupovať v stoličnej kongregácii svojim úradníkom.

rukou zapisovateľa vydanými exemplármi dokázať môže. Ale tu sa už spýtať môžeme, jaká váha sa má položiť na rozumovanie takého človeka, ktorý ani o takomto veľmi konkrétnom predmete pravdu povedať lebo nezná, lebo nechce?

Po druhé ma tým obviňuje, že „primáciu¹⁵ hľadám“. Za odpustenie prosím ct. čitateľstvo, keď toto jako bezočivosť samo sa charakterizujúce pokračovanie, tým i pomenujem; lebo ani nemožno inším pomenovať tú zaslepenú opovážlivosť, čo o veciach, o ktorých ani najmenšej známosti nemá, pred obecnosť druhých česť šlápajúc, šialené tvrdenia vykydne.

P. Mácsay v každom kroku iných ľudí *sebecké účely* predpokladá, a nezdráhal by sa tuším ani palatínsku¹⁶ hodnosť prijať, keby mu ju ponúkli. Ale keď som ja pred dvanástimi rokmi o tom úmyslu ministra vniútorných záležitostí p. bar. Alexandra Bacha, ktorý nášho v celej krajine cteného primasa,¹⁷ jako i značnú čiastku biskupského sboru na jich terajšie stolice predložil, — sa dozvedel, že i mňa, ktorý som sa v ten čas vo Viedni jako tak zvaný dôverník bavil — Jeho Veličenstvu na moju terajšiu biskupskú stolicu predložil sa strojí, zdráhal som sa, a to za mesiace, mne určené biskupstvo prijať, a naposledy som ho z vernej poslušnosti naproti môjmu panovníkovi síce prijal, ale som sa r. 1854 c. k. vláde podanou predlohou od mojho biskupského úradu oslobodiť usiloval. A zdráhania môjho jedinú príčinu som cítil i vyjavil: bázeň pred odpovednosťou s biskupským úradom spojená. A teraz o dvanásť rokov bližšie stojac k hrobu, že vraj s veľkými okolkami hľadám ani neupráznenú cirkevnú hlavnú stolicu! Veru neobyčajný psychický stav k vystaveniu takého predpokladania potrebný.

Vo vlasti našej síce za novějších časov do módy prišiel ten lacný duch, ktorý z hádzania blata za bar. Bachom záleží. Ja som nikdy nemal účasti na takejto horlivosti, ani mať nebudem. Ja veľkú silu umu tohoto štátnika, ktorá mu dopustila, že pri vedení dvúch rozličných ministerií¹⁸ v jednom a tom že čase — a to v dobe pretvorenia ríše — ešte i k učeniu sa reči maďarskej času našiel, — vždycky úprimne cítim. Nespočíval som síce na ružiach pod jeho vládou; ale som spolu vzdialený bol od toho dômyslu, jako by sa ja lepšie znal vyrovnat s okolnosťami, neželi on; lebo sú okolnosti, ktoré každej ľudskej múdrosti vzdorujú, a najmenej som na zlé vykládal vláde bar. Bacha, že na to, čo sa r. 1848 a 1849 stalo, neusiloval sa politickú slobodu hneď a hneď prinavrátiť. Lebo keď aj jeden významný maďarský časopis tvrdiť môže, že od 5. nov. stávajúce polozenie „z držania sa municipií *potrebne* nasledovalo,¹⁹ kto že by myslieť mohol, žeby sme k pr. r. 1850. slobodu boli zniesli?

Ani to nezastávam, že pod bar. Bachom a jeho spoluministrami Slováci národnú rovnosť úplne požívali. Ale tým smutnejšia je tá odškriepiť sa nedajúca pravda, že tie výhody, v ktorých sa Slováci pred rakúskou vládou s ohľadom na školskú záležitosť zúčastnili, nekonečne prevyšujú všetko to, čo sa pod vládou uhorskou k prospechu Slovákov stalo a až po dnes sa deje. Preto darne ukazuje p. Mácsay na rozhodný vplyv cirkevných vrchností v záležitostiach školských; lebo jeho tvrdenie je z ohľadu na srednie a vyššie ústavy nepravdivé, ináč by nebolo terajšieho, prírode protivného

¹⁵ Hodnosť ostrihonského arcibiskupa spojená s hodnosťou primasa.

¹⁶ Jedna z najvyšších hodností bývalého uhorského kráľovstva.

¹⁷ Ján Szचितovszky.

¹⁸ Ministerstvo vnútra a spravodlivosti.

¹⁹ Zpráva časopisu Pesti Hirnök, roč. 1861, č. 269.

ustrojenia b.-bystrického gymnasia.²⁰ V dedinských školách ale sa vychovať nedajú budúci učitelia ľudu.

Keď b. Bach v byvších okolnostiach ani slobodomyslný nebol, ale sa ani nevystavoval so svojou liberálnosťou, jako robia mnohí ľudia čo ozaj neliberálne pokračujú. Ale že ho vlast' naša ani nie nenávidela, i moja maličkosť skúsila.

Upotrebiac r. 1859 veľikonočné prázdniny urobil som z Viedne výlet k návšteve mojich pokrevných v Železnej stolici. Po návrate mojom naložil mi p. minister vniutorných záležitostí, aby som mu to, čo som v Uhorskej skúsil, na písme podal. Toto písmo som 24. apríla Jeho Excelencii podal, v ktorom, opierajúc sa na moju najnovšiu i predošlú skúsenosť, to presvedčenie som vyslovil, že amnestiu možne v najširšom zmyslu za najväčšími indikovanú²¹ držím; odôvodňujúc toto presvedčenie zvlášte tým, že uhorskú revolúciu z veľkej časti chyby r. 1848 rakúskej vlády zapríčinili. Týmto spôsobom som nepremeškal i pri iných príležitostiach — ponevác som za desať mesiacov takmer každý deň do ministerium vniutorných záležitostí chodil, neodvislosť mojich náhľadov, niekedy náhľadom p. ministra protipostavených, dokázat', a predca som ho od úmyslu odvrátiť nemohol, aby ma na uhorské biskupstvo Jeho Veličenstvu predložil. Pri druhej príležitosti ešte prv, neželi som do biskupstva môjho prišiel, prosil som tohože p. ministra, aby ráčil vyslobodenie z väzenia dvúch z môjho biskupstva pochádzajúcich v revolúcii kompromitovaných jednotlivcov vyprosiedkovať. P. Minister odpovedal: „ja sám budem ich advokátom;“ a vskutku prv neželi by som bol na moju biskupskú stolicu uvedený býval, boli oba na slobode.²² Jeden z nich od tých čias pre starobu zomrel; druhý ale — ktorý po odpustení pokuty na smrť na väzenia 18. rokov odsúdený bol, — ešte pod Bachovou vládou stal sa farárom.

Na pole osobnosti p. Mácsayho síce nasledovať nechcem: medzi tým za to mám, že ozaj k veci prináleží vyjasniť ten pomer, v ktorom náhľady p. Mácsayho, bývalého redaktora slovenských novín, k náhľadom väčšiny ľudu slovenského stoja. — On sa veľmi vystavuje s voľbou za vyslanca snemového v pohronskej odchodzi Tekovskej stolice,²³ ktorého výsledkom bolo jeho vyslanie na snem, a z ohľadu ktorého mi to vyhadzuje na oči, „že som na tej voľbe veľmi interesovaný bol.“ Ano interesoval som sa za ňu; ale naskrze nie v tom zmyslu, jako by sa do volenia bol chcel tisknúť, ale jedine len preto, ponevác smutne skúsiac, že i vtedy, keď kortešovanie len na niekoľko sto zemänských jednotlivcov obmedzené bolo, vlast' naša tomu najkrajnejšiemu nebezpečenstvu vystavená bola, — od milionov kortešov ešte nebezpečnejšie následky očakávať mi prichodilo. Lebo veľmi mnoho by sa stať muselo vo vlasti našej, aby sme také pohyby bez nebezpečenstva zniest mohli.

Výsledok spomínanej voľby len ten bol, že ponevác veľkomožný p. slúžny obecnému ľudu rozkázal p. Mácsayho voliť, p. Mácsay tým snadnejšie mohol byť vyvolený, že znamenitý kandidát vzdelanejších voliteľov na miesto voľby — asnáď práve spomenutý náhľad uvážac — ani neprišiel.²⁴

²⁰ Banskobystrické katolícke gymnázium nebolo ani slovenské, ani české, ale ani maďarské a nemecké. Prevažnou vyučovacou rečou bola síce slovenčina a čeština, ale vyučovali sa niektoré predmety aj nemecky. Maďarčine do roku 1861 sa vyučovalo nepovinne.

²¹ Odpustenie trestov za účasť v maďarskej revolúcii roku 1848—1849.

²² Išlo o intervenciu Št. Moysesu u vtedajšieho ministra A. Bacha. Nepodarilo sa mi zistiť, o ktorých kňazov išlo.

²³ Ide o voľbu L. Mácsaya v novobanskom volebnom okrese roku 1861.

²⁴ Nepodarilo sa mi zistiť, o ktorého kandidáta išlo.

Ale je ešte i iná, neklamná a makavá miera k určeniu slovenskej popularity p. Mácsayho.

Minulého leta totiž desať slovenských časopisov vychádzalo vo vlasti našej.²⁵ Jeden z nich bol p. Mácsayho „Priateľ ľudu“. A poneváž p. Mácsayho časopis čo sa národných náhľadov dotýče, s ostatnými deviatimi v odpore stál, rozumie sa, že jestli s náhľadmi p. Mácsayho slovenského čítajúceho obecnstva len jedna polovica sa zrovná, tedy by financiálna váha jeho časopisu deväťnásobne vyššie bola stála, neželi ktoréhokoľvek z pomedzi ostatných deviatich časopisov. A predca ozaj že bolo tak! — I s podajedným z deviatich časopisov sa stala od tých čias zmena, ale len preto, že ich redaktori na také miesto sa prestehovali, kde pre nedostatok kníhtlačiarne časopis vydávať naskrze nemožno. Z týchto jeden prejdúc do iných rúk zase vychodí, a za druhými podobne pretrhnutými časopismi čítajúce obecnstvo neprestane túžiť. Slovom: z pomedzi desiatich slovenských časopisov v novejšom čase len „Priateľ ľudu“ padnul pre nedostatok predplatiteľov; ale preto nech nikto nemyslí, žeby i tí, čo „Priateľa ľudu“ držali, všetci i jeho rovnoverci boli bývali. — Toto je p. Mácsay pre Vašu slovenskú popularitu najlepšia váha. —

Medzitým, kým mi tu v zemskej mhle jeden proti druhému bojujeme, dotedy prozretelnosť hožia podľa svojej nevyčerpateľnej múdrosti vedie väčšie menšie rodiny ľudského pokolenia k vyznačenému cieľu. Quia acceptus eras deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.²⁶ Takáto tendencia (pokúšenie) zjavila sa pre rod maďarský v podobe germanizujúcich úmyslov cisára Jozefa II. — a veľavýznamný jej výsledok máme pred očima. Podobné pokúšanie účinkuje z ohľadu na hlavnejšie nemaďarské kmene vlasti našej v podobe smeru maďarizovania, s podobným spásonosným prospechom pevne verím k nášmu spoločnému dobru. Poneváž po vyhovení spravodlivým nárokom, a po utišení vlnobitia náruživosti, pred tým nepoznatá, alebo aspoň tak žive nepocitená braterská láska zviaže všetky kmene, k trvanlivej spáse našej drahej spoločnej vlasti.

Vo Sv. Kríži, dňa 9. febr. 1862.

Štefan Moyses
biskup b.-bystrický.

102

Banskobystrický biskup Štefan Moyses odôvodňuje uhorskému kráľ. miestodržiteľstvu potrebu slovenského vyučovania na banskobystrickom gymnáziu a nemeckého na reálke v Kremnici.

Pôvodina v maďarskom znení v archíve miestodržiteľskej rady. Slovenský preklad uverejnili PbV, roč. I, č. 83 z 31. decembra 1861. Text dopĺňame slovenským prekladom posledného odstavca nemeckej pôvodiny.

²⁵ Išlo o časopisy Cyril a Metod, Ev. Cirkevné noviny, Priateľ školy a literatúry, Černo-kňazník, Pešťbudínske vedomosti, Priateľ ľudu, Slovenské noviny (Lichardove), Slovenský národný učiteľ, Sokol a Světozor ako literárnu a vedeckú prílohu Slovenských novín.

²⁶ Koho boh miluje, toho krížom navštevuje.